

MIGRACE A KLIMA V POPŘEDÍ EVROPSKÝCH VOLEB V ČESKU. CO O NICH NAPOVÍDÁ NÁŠ VÝZKUM?

Klára Votavová

December 2023

O Autorovi

Klára Votavová vystudovala evropská studia na Masarykově univerzitě a Maastricht University v Nizozemsku. Po absolvování několika stáží v institucích EU pracovala přes čtyři roky v české státní správě, kde se podílela zejména na přípravách českého předsednictví v Radě EU v roce 2022. Dlouhodobě spolupracuje také s několika novinovými redakcemi jako reportérka a komentátorka, věnovala se například pracovním podmínkám v českém a polském Amazonu. Její výzkum se zaměřuje na sociální dopady evropských politik, zejména digitalizace a dekarbonizace, evropské sociální politiky a nerovnosti mezi evropskými státy a regiony.

EUROPEUM

Institut pro evropskou politiku EUROPEUM je neziskový, nepolitický a nezávislý think tank, který se zaměřuje na evropskou integraci a soudržnost. **EUROPEUM** přispívá k posilování demokracie, bezpečnosti, stability, svobody a solidarity napříč Evropou a aktivnímu vystupování České republiky v Evropské unii. **EUROPEUM** provádí původní výzkum, organizuje veřejné akce a vzdělávací aktivity a formuluje nové názory a doporučení ke zlepšení domácí a evropské politiky.

Úvod

Pět měsíců do květnových voleb do Evropského parlamentu se rýsují témata, kterým se české strany a koalice budou v kampani věnovat. Politici hnutí ANO slibují zpřísnění evropské azylové politiky i znovuotevření závazků snižování emisí CO₂, ke kterým se EU upsala v rámci Evropské zelené dohody. Koalice SPOLU, sestávající z ODS, TOP 09 a KDU-ČSL, ve svém programovém memorandu slibuje přísnější ochranu vnějších hranic před nelegální migrací i posílení imigrační a azylové politiky. Na kritiku migrace a evropské klimatické politiky bude před volbami sázet i SPD Tomia Okamury, která již kolem dálnic stihla rozlepit billboardy o tom, že zastaví Evropskou zelenou dohodu.

Obecně přitom platí, že témata migrace a klimatu čeští politici dlouhodobě nejčastěji využívají, aby upřeli pozornost voličů směrem k evropským politikám a mobilizovali odpor proti EU.

Výzkumníci Institutu EUROPEUM ve spolupráci s partnery z Visegrádské 4 v roce 2023 v rámci projektu RevivEU analyzovali občanské postoje, politický diskurs a politiky týkající se migrace, klimatu, vlády práva a evropské post-covidové obnovy. Cílem konsorcia bylo mimo jiné napovědět, co od politiků V4 čekat během voleb do Evropského parlamentu v roce 2024. Co jsou tedy hlavní závěry diskursivní a politické analýzy RevivEU v oblasti migrace a klimatické politiky, které v české veřejné debatě dlouhodobě takto výrazně rezonují?

Migrace: Shoda v sekuritizovaném přístupu

Jak ukazuje analýza projevů politiků, Andrej Babiš z hnutí ANO se v době, kdy byl premiérem, snažil sám sebe vykreslit jako proaktivního ochránce Evropy před migrací. Ve svém diskursu zdůrazňoval své návštěvy agentury FRONTEX či hraničních států EU, a konec povinného rozdělování uprchlíků dle kvót v červnu 2018 dodnes prezentuje jako jeden ze svých největších politických úspěchů. Vládní ODS, která se běžně vykresluje jakožto hlavní oponent k Andreji Babišovi, s

Babišem postoje ohledně migrace až na drobné výjimky sdílí. Klade důraz na ochranu vnějších hranic a boj proti pašerákům a podporuje evropské protimigračně vystupující politiky, jako je maďarský premiér Viktor Orbán nebo italská premiérka Georgia Meloni.

Rozdíly mezi ANO a dnes vládnoucí koalicí vedenou ODS tak reálně začaly vyplouvat až v letošním roce. Aktuální ministr vnitra Vít Rakušan (STAN) v červnu 2023 na půdě Rady EU podpořil návrh, který státy zavazuje k určité formě solidarity ve zvládání migrace, například v podobě finančních příspěvků či logistické podpory hraničním státům. Andrej Babiš tento krok následně začal vykreslovat jakožto důkaz údajně promigračního postoje aktuální vlády, v čemž dle svých slov hodlá pokračovat i v nadcházejících volbách do Evropského parlamentu. A to přesto, že takzvanou ideu flexibilní solidarity, jeho vláda sama prosazovala.

Krajně pravicová SPD zatím v diskursu migraci z neevropských států představuje jako existenciální hrozbu pro celý kontinent, či jako záměrný plán EU zničit suverenitu a identitu evropských národů. V neposlední řadě, pro liberální Pirátskou stranu bylo složité o tématu migrace v českém diskursu vůbec hovořit. Strana opakovaně čelí nařčení oponentů z proimigračních postojů, a její vystupování ohledně migrace se proto vyznačuje velkou opatrností – podporují evropská řešení a nastavení předvídatelných pravidel, reálně je však ve veřejné debatě na toto téma není moc slyšet.

Český přístup k migraci na unijní úrovni je potom s politickými proklamacemi v zásadě v souladu. České vlády napříč politickým spektrem radikálně oponují politice přemístění a přesídlení (tzv. migračním kvótám). Jak již bylo zmíněno, aktuální vláda se v rámci probíhající reformy evropského azylového a migračního paktu v červnu 2023 jako jediná z V4 přidala k deklaraci o krátkodobém solidárním mechanismu. Odpovědný ministr vnitra Vít Rakušan to vysvětluje pragmatismem,

přičemž slibuje, že i díky dojednání paktu jakákoli debata o přerozdělování migrantů mezi evropskými státy skončí.

České politické strany jsou zároveň opatrné, i co se týče nadnárodních řešení problému migrace. Česká republika v souladu s dlouhodobými snahami o externalizaci problému migrace mimo kontinent například podpořila posilování kapacit i kompetencí agentury FRONTEX v roce 2018. ODS i Andrej Babiš se však dle svých proklamací domnívají, že řešení migrace by mělo spočívat zejména na bedrech jednotlivých států na hranici EU.

Jak tedy shrnuje politická analýza RevivEU, v českém přístupu k migraci převládá sekuritizace, důraz na národní suverenitu a preference migrantů s podobným kulturním zázemím, například z Ukrajiny. Zároveň platí, že ohledně odmítání migrantů z Afriky a Blízkého Východu panuje v české společnosti široká shoda. Politické strany tak o přízeň voličů v oblasti migrace nebojují tím, že by předkládali různé názory, ale pouze se předhánějí v tom, kdo na odporu k migraci mobilizuje více voličů.

Klimatická politika: Obavy nad ztrátou životní úrovně

Klimatická politika EU, a konkrétně závazek dosáhnout do roku 2050 klimatické neutrality, patří v českém politickém i mediálním mainstreamu mezi často kritizovaná témata. Politici ANO, ODS i SPD pak často hovoří o evropském „zeleném šílenství“, nerozumném levicovém experimentování a konci konkurenceschopnosti evropského průmyslu.

Většina ze stran zastoupených v českém parlamentu přitom nereflektuje, že rozhodnutí o konci fosilních paliv reaguje na reálně existující klimatickou krizi. Jedině Pirátská strana dle analýzy vnímá Evropskou zelenou dohodu pozitivně, či dokonce jako příležitost na modernizaci českého i evropského hospodářství.

Diskuse mezi minulou vládní stranou a aktuální vládní stranou, ANO a ODS, se zatím často smrskává na to, kdo za z jejich pohledu škodlivé unijní klimatické politiky může. Zatímco tedy v prosinci 2019 Andrej Babiš jakožto tehdejší premiér závazek lídrů dosáhnout do roku 2050 klimatické neutrality podpořil, v roce 2023 tvrdě vystupuje proti vládě Petra Fialy za to že – dle jeho názoru – příliš ustupuje EU v klimatických ambicích. S jistou nadsázkou lze tedy říct, že obě strany se chovají k evropské klimatické politice smířlivěji ve vládních pozicích a při vyjednávání na evropské úrovni, zatímco v opozičních pozicích mají tendenci unijní klimatickou politiku více kritizovat a mobilizovat voliče proti ní. Podobně jako v případě migrace také platí, že v postojích ANO a ODS není ani u klimatu zásadní rozdíl.

Co se týče konkrétních politik, nelze od České republiky vzhledem ke geografii, energetickému mixu i závislosti na průmyslové výrobě očekávat, že se zařadí k unijní klimatické avantgardě. Překvapující v českém přístupu ke klimatické politice je tak spíše to, že navzdory často vyhocenému diskursu jsou politici napříč spektrem na unijní úrovni ke klimatickým návrhům relativně konstruktivní a konzistentní. Ač se v roce 2021 změnila vláda, zůstaly české vyjednávací pozice k návrhům klimatického balíčku Fit for 55 stejné, konstruktivní, a otevřené kompromisu.

Politiky klimatu i migrace budou hrát velkou roli v debatách před volbami do Evropského parlamentu nejen v Česku, ale i v jiných státech EU. Řada expertů předpokládá, že vzrůstající počet neevropských migrantů přicházejících do Evropy a vzrůstající životní náklady mohou v roce 2024 vést k odklonu od klimatických ambic, a k důrazu na větší ochranu hranic napříč celou EU i v evropských institucích. Pozice, které Česká republika hlásala dlouhodobě, se tak mohou stát evropským politickým mainstreamem. Na to, jak však vyřešit klimatickou krizi a narůstající objem migrace, která je s proměnou globálního klimatu zásadně spojená, však takové pozice pravděpodobně odpovědět nedokážou.